Köllni márkát illeti egyszerü tévedés az hogy ezen márka a habsburgi dynastia korszakában valaha és valahol magyarországi pénzverőben alkalmazásban állott volna. A Budai vagy Magyar márka csak a Bécsinek engedett helyet.

Csak vontatva tökélettem el magam tudós és első rendü historicusunknak a Budai márkára vonatkozó nézetei felett itélni, nem volt szándékomban kritikát irni; de az igazság és az ügy érdekében, melyre szabad óráimat szenteltem, kötelességemnek tartottam saját nézeteimet tartózkodás nélkül kimondani.

Tanulmányaim végéhez érvén, azon gondolat fog el, melynek Finály értekezésének végén oly találóan adott kifejezést. Legyen tehát szabad e zárszavakat itt ismételni. Ha a szakemberek dolgozatom figyelmes méltatása után munkám tartalmával nem lesznek kielégitve, azzal fogom magamat vigasztalni, hogy én megtettem a mit tudtam, és koszorús költő soraival szóllitok fel mindenkit a ki többet tud és ért mint én:

Vive vale! Si quid novisti rectius istis
Candidus imperti; si non his utere mecum.

A bányászat ügye az országgyülésen.

Ritkán történik hogy a magyar országgyülésen a hazai bányászat állapota felszóllalás vagy épen vita tárgyát képezné. Annál inkább örvendünk hogy a folyó ülésszakban a pénzügyi tárcza költségvetésének tárgyalásánál Selmecz-Bélabánya városok országgyülési képviselője *Péch Antal* ministeri tanácsos és nyugalmazott bányaigazgató úr, különben is elismert jeles szakember, behatóan foglalkozott e kérdéssel s országunknak ezen nemcsak legrégibb, de kétség kivül igen fontos iparágát szakszerüen megvilágitva kormányunk kiváló figyelmébe ajánlotta.

Miután sok oldalról azon óhajtás nyilvánitásával találkoztunk, vajha Péch Antal orsz. gyül. képviselő úr felszóllalását kartársaink is olvashassák, közöljük azt a „Nemzet“ nyomán a következőkben:

T. ház! (Halljuk!) Midőn a bányászat ügyében a t. ház engedelmével véleményemet előadni bátorkodom, nem azért teszem ezt, hogy a költségvetési tárgyalásnak ily előhaladott stadiumában egyes részleteket biráljak, vagy kifogásoljak; mert a bányászati költségvetés részletei legkevésbbé alkalmasak arra, hogy a t. ház plenuma előtt tárgyaltassanak és mert ha a költségvetés nem is elégiti ki óhajtásomat teljesen, mégis el kell ismernem, hogy a létező viszonyok közt, a rendelkezésre álló pénzerőhöz mérve, gondosan számba venni és kielégiteni törekszik a bányászat szükségleteit, sőt a bányászat jövőjének biztositására és a bányászati ipar fejlesztésére jelentékeny összegeket előirányoz. (Halljuk! Halljuk!)

De kötelességemnek tartom ez ügyet általánosságban a t. ház előtt megemliteni, mert tapasztalásból tudom, hogy t. képviselő társaim mily kevéssé vannak informálva a bányászat viszonyairól, szükségleteiről és kivánságairól és mily téves nézetből indulva, szokták megitélni a bányászat eredményeit. (Halljuk!) Nem is lehet e tájékozatlanságon csudálkozni, mert a bányászat a legujabbi alkotmányos aera kezdete előtt nem tartozott ama tárgyak közé, melyeknek ügyei az országgyülésen intéztettek vagy legalább tárgyaltattak. Az országgyülés alkotott ugyan a régibb időben is törvényeket a pénzverést illetőleg, de a bányászat kezelésébe nem avatkozott, az egészben a bécsi udvari kamarának volt fentartva és egészen külön álló s országunkban másutt sehol nem alkalmazott törvények és szabályok szerint igazgattatott, az igazgatás nyelve pedig a német volt. A bányakerületek az országban egy kis statust in statu képeztek. A magyar ember csak annyit tudott róluk, hogy ott a természet rengeteg kincsei rejlenek és hogy ott csinálják a körmöczi aranyakat.

Igy volt ez, t. ház, 1867-ig, mely időben hazánk eme kincsei is a magyar pénzügyministerium kezelése alá kerültek, és az idő óta évenként jelentékeny összegeket találunk költségvetéseinkben a fémbányászat czime alatt, mint kiadásokat felsorolva, mely kiadásokat, ha az illető bevételekkel összehasonlitjuk, rendesen azt a következtetést halljuk, hogy a bányászat az állam vagyonának legkevésbbé jövedelmező része és sokaktól hallottam már azt is, hogy legczélszerübb lenne e nagyon költséges és bizonytalan jövedelmü vállalatokat egészen a magán iparnak engedni át, hadd bajlódjanak ők vele, a meddig a fáradságra érdemesnek tartják, s ha már nem tartják érdemesnek, hagyjanak fel vele. (Halljuk! Halljuk!)

Eme — sajnos — nagyon is elterjedt nézetet, t. ház, határozottan tévesnek és helytelennek kell nevezni. Nekünk a bányászatot nemcsak jövedelméért, de nemzetgazdászati szempontból is fen kell tartanunk. (Helyeslés.) Az államháztartásban van sok oly kiadás, melynek habár nem is mutatható ki számszerint a jövedelme, de mégis elkerülhetetlenül szükséges, részint müvelődésünk fejlesztésére részint pedig azért hogy népünknek megélhetését, keresetét és iparát megkönnyitsük és

biztositsuk. Ez utóbbiak osztályába tartozik a bányászat is, mert rendesen oly vidékek lakóinak nyujt keresetet, mely vidékeken különben a nép meg nem élhetne, (Igaz.) mert továbbá a bányavidék legbiztosabb fogyasztó piacza a körülötte fekvő megyék földmivelő iparának, a bányavidék iparában történő változásokat azonnal megérzik a körülfekvő megyék is, melyek a bányavidékkel együttesen szegényednek, vagy élénkülnek (Igaz! Ugy van! jobbfelől.) és mert a bányászat nélkül hazánkat iparos állammá átalakitani soha sem lesz lehetséges. (Ugy van!)

Nincs a világon sehol tekintélyes iparral biró állam, tekintélyes bányászat nélkül, ez az ipar mindenütt a bányászat segitségével fejlődött és erősödött meg.

A népesedés szaporodása és a közlekedési eszközök terjedése évről-évre szükebb és szükebb piaczra kényszeritik földmivelő népünket és általános már most is a meggyőződés, hogy a calamitás legbiztosabb ellenszere abban rejlik, hogy nyers terményeinket mi magunk dolgozzuk fel és csak kész iparczikkeinket bocsássuk a piaczra. (Helyeslés jobbfelől.) Általános tehát a jelszó, hogy hazánkban az ipart pártolnunk kell. És e jelszót követi kormányunk is készségesen; az iparvállalatok keletkezését elősegiti, a kezdet nehézségeit adóelengedéssel s más kedvezményekkel enyhiti.

Ime, t. ház, a bányászatban birjuk a mi legősibb, legrégibb nagyiparunkat, mely századok óta, sőt mondhatom, azóta, mióta országunk fennáll folytonosan ezer és ezer embernek nyujtott közvetlenül biztos keresetet, közvetve pedig százezreknek; kérdem, vajjon okosan cselekedünk-e, ha eme legrégibb és igazán magyar nagyiparunkat, melynek fentartása — az igaz — gondot és némi áldozatot is kiván, elbukni hagynók csak azért, mert nem jövedelmez annyi percentet, a mennyit egy kereskedő várhat vállalatába fektetett pénze után? (Igaz! jobbfelől.)

A jövedelem nagysága és biztossága mértékadó lehet egy magánvállalkozó szemében, de nem lehet mértékadó az államgazdaság szempontjából tekintve, mert a mint már megemliteni bátorkodtam, az államnak nemcsak a bányászat közvetetlen eredményeit kell tekintetbe venni, hanem a közvetve hatókat is, melyek az állam gazdászatában mindig nagyobb sulylyal birnak, mint a bányák közvetlen jövedelmei.

Nem akarom ezzel, t. ház, azt mondani, hogy hát bármiféle bányát derüre-borura, akár van jövedelme, akár nincs, müveltetni kell. Nagyon távol állok ettől, de azt igen is merem állitani, hogy egy bányát addig felhagynunk nem szabad, mig okszerüen remélhetjük, hogy a reáforditott költségeket, ha nem is rögtön, de idővel megtéritheti.

Bátorkodom itt figyelmeztetni a t. képviselőházat, hogy régebben a bányák jövedelmi eredményei nem azért voltak kedvezőbbek, mint most, mintha a bányák gazdagabbak lettek volna, hanem mert a bérek, élelmi szerek és mindenféle anyagok olcsóbbak voltak és a pénznek értéke nagyobb volt, mint most, azaz többet lehetett vele vásárolni. Abban az időben, midőn egy bányász heti bére 1 frt volt s mikor az élelmi szerek olyan olcsók voltak, hogy Zólyom városa Mátyás királyt egész kiséretével tisztességesen megvendégelhette és a vendégség csak 8 aranyába került, (Derültség.) akkor könnyen lepattogtathatott a bányász akkori primitiv eszközeivel is a kemény kőzetből annyit hetenként, a mennyinek értéke nemcsak fedezte heti bérét, de meg a vállalkozó gazdának is aránylag szép jövedelmet adhatott. Téves az az általános hiedelem is, hogy bányászatunk a középkorban több aranyat és ezüstöt termelt, mint most, (Halljuk! Halljuk!) mert most is termelünk mi annyit, mint a mennyit a 17-ik század végéig átlagosan termeltek; csak a 18-ik században volt egy korszak Lipót és Mária-Terézia királyok idejében, midőn a termelés meghaladta a mostanit és a viszonyok olcsószerüségénél fogva jelentékeny jövedelmet adott.

Régibb időkben a bányamüvelésnek igen egyszerü és empiricus szabályai voltak, melyek mellett a müvelés eredménye nagy függésben állott a véletlen szerencsétől és minduntalan zavarba jött, ha valami akadályok fordultak elő. A régi bányamüvelés története egy folytonos lánczolata a jövedelmező korszakoknak, felváltva s megszakitva a legkétségbeejtőbb állapotokkal.

A mult század közepe óta azonban, különösen mióta Mária-Terézia királyunk a selmeczi akadémiát felállitotta, folytonosan terjedelmesebb és tudományosabb alapot nyert a bányamüvelés is, mely ujabb időkben felhasználva a földtan, vegytan, physika, méréstan és gépészet vivmányait, nagyszerüen kifejlődött és igy lehetségessé vált, hogy daczára a bérek, élelmi szerek és anyagok áremelkedésének, daczára a mélyebbre hatott müvelés fokozódott nehézségeinek és a pénzérték csökkenésének, a müvelés most mégis biztosabb és eredménye nincs oly rendkivüli változásoknak és hullámzásoknak kitéve, mint volt régen. (Igaz!)

A modern bányász okszerü kezelésével nem arra törekszik, hogy a bányából — habár rövid ideig is — lehető legnagyobb jövedelmet nyerjen, hanem úgy vezeti a mivelést az államgazdaság követelményeinek is eleget téve hogy a viszonyoknak megfelelő nagyságu és állandóan egyenlő jövedelmet adjon.

Sajnos, hogy elődeink a kezelés e szabályát nem követték, sőt még most is vannak sokan, kik abban találják örömüket, hogy tekintet nélkül a jövendőre, a jelenben minél nagyobb jövedelmet szolgáltassanak. Igy történt ez az állami bányászattal is a forradalom után; a megtakaritás tisztességes czime alatt megszüntettek minden improductiv kiadást, ámbár jól tudták, hogy ez

nem megtakaritás, hanem csak elhalasztás, mert megtakaritani csak azt lehet, a mi fölösleges, a szükséges kiadásokat pedig előbbutóbb meg kell tenni, ha a bányászat jövőjét biztositani akarjuk. (Igaz! Úgy van!)

A jövedelem emelése végett főképpen a termelés fokozására volt forditva minden igyekezetük és valóságos rablógazdaságot folytattak, mely képes volt a legdusabb bányát is tönkretenni.

Az ilyen eljárásnak következései előrelátliatók és el nem maradhatnak, mulhatatlanul meg kell történni annak, ami történik egy olyan földmivelővel, a ki földjének trágyázására szükséges költségeket megkivánja takaritani; jövedelme rövid ideig nagyobb lesz, de azután rohamosan sülyed.

Ilyen állapotban vette a magyar kormány az állami bányászatot saját kezelésébe és felismervén a fenyegető veszedelmet, megtett az ország pénzbeli erejéhez mérten, minden lehetőt és most is arra törekszik, hogy a hos-zu időn át alkalmazott hamis elvek következményeit kiegyenlitse és utódainak számára is biztositsa a bányamüvelés folytatását. (Élénk helyeslés jobbfelől.)

A bányamivelés eredményének megitélésénél nem szabad tehát egyedül csak a jövedelmet tekinteni, mert lehetséges és sokszor megtörténik, hogy egy bányát akkor kezelnek legrosszabbul, mikor legtöbb jövedelmet ad, vagy pedig akkor kezelik legjobban, midőn jövedelme leapadt.

Ha tehát egy bányamivelés eredményét megbirálni akarjuk, mulhatatlanul szükséges, hogy azt a tudomány korszerü fokán álló szakértőkkel megvizsgáltassuk s igy meggyőződést szerezzünk, vajjon teljesitette-e a mü vezetője mind azt, a mit okszerüen teljesitenie kellett s csak akkor, ha meggyőződtünk, hogy e tekintetben minden megtörtent és az óhajtott eredmény mégis elmaradt, akkor vonjuk le róla védő kezünket és forditsuk erőnket más hasznosabb vállalatra. (Helyeslés.)

Igy például elhagytuk az uj-bányai bányákat, melyek Nagy Lajos alatt néhány évtizedig szép jövedelmet adtak, de azóta többnyire nagy szükségben szenvedtek. A régi áldás hire azonban fenmaradt korunkig és sok kisérlet tétetett a mivelés megujitására, de eredmény nélkül. Nekünk volt feladatunk az utolsó kisérleteket foganatositani, de mi sem érhettünk el jobb eredményeket, mint elődeink s igy a tudomány minden eszközét kimeritve, nyugodt lélekkel megszüntethetünk ott minden munkát, mint feleslegest és czéltalant. (Helyeslés.)

Az urvölgyi bányákról, melyek hasonlóképpen már régóta veszteséggel küzködnek, nem mondhatjuk nyugodt lelkiismerettel, hogy elhagyandók, mert ott még számos feladat van, melyeknek mindegyike képes lenne a bányát gyökeresen kigyógyitani bajából, ha jó eredménynyel végrehajtatik. Azt hiszem tehát, hogy e bányát csak azért, mert veszteséggel dolgozik, felhagyni nem szabad, hanem mindenek előtt szakértőkkel kell megbiráltatni, hogy mi történt a bajok orvoslására és mi még a teendő?

Az emlitett rablógazdálkodás következményeiben szenved a selmeczi, körmöczi, szomolnoki kincstári bányászat is. (Halljuk! Halljuk!) Ama kiadásokat, melyeket évtizedek előtt kellett volna megtenni, akkor, a mikor azokat a bányák fölöslegéből lehetett volna fedezni, ezeket most vagyunk kénytelenek megtenni és mert a bányák jövedelméből nem telik, az állam segitségéhez kell fedezet végett, fordulnunk. Azonban, t. képviselőház, a segitség nem ajándék, hanem csak előleg, mely biztosan meg fog térülni, mert a munkálatok, a melyekre e kiadásokat forditjuk, alaposan meg vannak okolva és a bányák jövedelmi képességének helyreállitására mulhatatlanul szükségesek.

Egyébiránt csak tőlünk függ e munkálatok helyességéről meggyőződést szerezni, ha a dolgok menetét koronkint bizodalmat érdemlő szakértőkkel megvizsgáltatjuk. Erre nézve csak a munkálatok végrehajtásának módja ellen lehetne azt a kifogást tenni, hogy a munkálatokat igen hosszu időre elhuzzuk, de számolni kellett és kell ebben is az ország pénzügyi erejével, melyből csak annyit várhatunk segitségül, mennyit a többi szükségletek kielégitésének kára nélkül, megadhat.

Ez okból még jó ideig fog tartani, t. képviselőház, mig csak az állami bányászatnál elkövetett régi hibákat helyre pótolhatjuk, pedig, szerény nézetem szerint, kötelességünk nemcsak az állami bányászatról gondoskodni, hanem a bányaipar emelésére még két irányban kellene müködnünk, egyrészt felkellene kutatnuk hazánk ismeretlen kincseit, uj bányákat kellene nyitnunk, (Halljuk! Halljuk!) és a régi felhagyott bányákat kellene meg vizsgáltatnunk; másrészt pedig segitséget e kellene adni, a hol az elkerülhetetlenül szükséges. (Helyeslés jobbfelől.) Ily szükség mutatkozik már most is a Szepességen és más helyeken és azt vélem, t. képviselőház, hogy az ország érdeke megkivánja ezeknek a segitségadást éppen úgy, mint azt vizek szabályozásával és közlekedési eszközök helyreállitásával más vidékeknek megadjuk. (Helyeslés.) Tudom azonban, hogy óhajtásaink e tekintetben még sokáig pia desideria maradnak, de bizom a t. képviselőház pártolásában és a pénzügyminister ur tevékenységében és jóakaratában, hogy meg fogja tenni erre nézve is a szükséges intézkedéseket, mihelyt teheti.

Visszaélnék a t. képviselőház türelmével, ha az elmondottakat részletesebben kifejteni és megokolni kivánnám; úgy hiszem, lesz erre még máskor is elég alkalmam. Elégnek tartom most e tények megemlitését és csak az egyet akarom még egyszer ismételni, hogy

egy bánya jóságának az állam érdekéből tekintve — nem egyedüli, de nem is legfőbb criteriuma a jövedelem nagysága, hanem inkább annak folytonos állandósága, és az a kezelés, mely ezt elérni igyekszik, őszinte pártolásunkat teljesen megérdemli. (Helyeslés jobbfelől.)

Arra pedig, hogy a kezelés úgy a kincstári, mint a magánbányászatnál minden esetben okszerü legyen, csak egy eszközünk van: a tanitás, a szakértelem fejlesztése, bányászati akadémiánknak mindig a tudomány kellő magaslatán tartása. (Helyeslés.)

Dicső emlékezetü Mária-Terézia királyunk alapitotta ez intézetet, melyet utódai is pártoltak oly kiváló mértékben, hogy a forradalomig ez volt a világon a legnevezetesebb bányászati tanintézet. (Igaz!) A forradalom után azonban a kormány az örökös tartományokban is hasonló intézeteket állitott fel és a magyart annyira elhanyagolta, hogy a magyar kormány az valójában a legdesoláltabb állapotban vette át. De nem késett a mulasztások pótlásával és akadémiánk rövid idő alatt ismét olyan állapotban volt, mely bizvást kiállhatta az összehasonlitást a külföldi ilynemü intézetekkel.

Az akadémia dotatiójának megitélésében, t. képviselőház, egészen ama szempontból kell indulunk, melyből egyetemünk dotatióját tekintjük, midőn szaktudományok tanitásáról van szó. Nem lehet kérdés, hogy a tanitás mibe kerül, hanem elő kell állitani a tanitás minden eszközét a lehető legteljesebb mértékben, hogy bő alkalma legyen a fiatalságnak a képesség legnagyobb mértékének elsajátitására. (Helyeslés.)

Egy különös jelenséget nem hagyhatok itt megemlités nélkül; ez az, hogy ámbár magyar az akadémia tannyelve, és ámbár igen sok ösztöndijjal rendelkezik, fiatalságunk még sem látogatja azt tömegesebben, pedig Magyarország ásvány kincsei oly gazdagok és oly kimerithetlenek, hogy a jól végzett bányász akadémikusnak biztos kilátása lehet alkalmaztatásra.

E jelenség okait is czélszerü lenne ahhoz értő szakemberekkel, kutattatni és őket megbizni, hogy vizsgálják meg, vajjon nem onnan származik-e ez a jelenség, hogy az intézet talán nincs eléggé tökéletes és elegendő taneszközökkel felszerelve? hogy vizsgálják meg, vajjon ennek további oka nem abban rejlik-e, hogy a kincstári bányatisztek fizetése csekély; egy olyan pályára, melyen csak 26—27 éves korában remélhet a fiatalember évi 600 frt fizetéssel ellátott állomást, bizony nem csoda, ha kevesen vállalkoznak; ez okból aztán, különösen a magán bányászat oly nehezen kaphat magyar tisztviselőt, hogy kénytelen idegent alkalmazni. (Igaz!)

Vizsgálják meg továbbá, vajjon nincsen-e erre annak is befolyása, hogy az akadémiai tanárok is nagyon szegényesen vannak fizetve, mert a tanitás Selmeczen ingyen történik s igy a tanárok csak egyedül az ő 1500—2000 frtnyi fizetésükre vannak utalva és daczára a tőlük megkivánt kiváló képességnek, sokkal szegényesebben vannak ellátva, mint a tandijakat élvező egyetemi tanárok. (Halljuk! Halljuk!)

Véleményem szerint, t. képviselőház, arra kell törekednünk, hogy a bányászati akadémiát minél többen látogassák és ottan minél nagyobb képességet sajátitsanak el a vezetésükre bizandó nemzeti vagyon okszerü kezelésére. (Helyeslés.) El kell tehát e végre látnunk az akadémiát a legtökéletesebb tanszerekkel és kitünő tanárokkal és a tanárok müködését érdemük szerint kellően kell jutalmaznunk. E tárgyra nézve még csak egyre vagyok bátor figyelmeztetni a t. képviselőházat és a t. pénzügyminister urat, hogy t. i. ujabb időben igen nagy szerepet hóditott magának a fémek előállitásában az elektromosság és Selmeczen még sincs elektrolytikai tanszékünk, s legtörekvőbb fiatalaink, kik ez irányban is kimüvelni óhajtják magukat, kénytelenek e végett külföldi intézeteket keresni fel; pedig Selmeczen vannak e szakban is kiváló képességü egyének, kiknek csak alkalom kell, hogy tudományukkal az államnak használhassanak. (Helyeslés.)

Szerettem volna még a bányatörvényről és bányakapitányságról is szólni, de mivel az idő már nagyon előre haladt, ezt máskorra halasztom. (Helyeslés a jobboldalon.)

Statisztikai adatok.

A nagybányai bányakapitányságí kerület bányaipara az 1888-ik évben.

Adományozott terület:

Arany-ezüstre . . .	20 832 422	négyz. mtr
vaskőre	6 086 262	„ „
kőszénre	766 972	„ „
egyéb ásványokra . .	6 742 172	„ „
Összesen .	34 427 828	négyz. mtr
ebből kincstári	9 956 019	„ „
magán . .	24 471 809	„ „

Zártkutatmányok száma:

kincstári	15
magán	930
Összesen .	945

Munkások száma:

kincstári	1850
magán	2550
Összsen .	4400